

**Рецензія на монографію
О.Г. Коваленка та С.В. Афонської (Дроботько)
«Відданість науковій істині»
(К.: Наукова Думка., 2018, 232 с.)**

Книга «Відданість науковій істині» присвячена видатному вченому – мікробіологу, епідеміологу, вірусологу – академіку В.Г. Дроботьку, багаторічному керівнику Інституту мікробіології і вірусології ім. Д.К. Заболотного, голові Українського наукового товариства мікробіологів, епідеміологів і інфекціоністів, життєвий і творчий шлях якого проліг через важкі випробування, пов'язані зі стрімкими змінами в суспільстві, що припали на долю нашої країни у складі Російської імперії та комуністичного Радянського Союзу. Ці зміни не могли не відбитись на житті і творчості Віктора Григоровича. Йому належало пройти неабиякі випробування на міцність: дитинство, гімназія, університет, революція 1905–1907 років, Жовтневий переворот, нав'язана нам братовбивча громадянська і Друга світова війни, сталінські тортури проти «ворогів народу» і лисенківські «збочення» в біології – все це було за життя видатного вченого, громадянина, гуманіста В.Г. Дроботька. Назва книги цілком відповідає суті освітлюваної проблеми. Ба більше, вона не лише охоплює цілу низку наукових проблем, які розглядаються авторами і яким відомий вчений присвятив все своє життя, але й зачіпає політичні, моральні та етичні принципи творення науки у цей нелегкий для нашої країни період історії.

Безпам'ятство – річ невдячна, бо не знаючи минулого, не можна йти у майбутнє. В рецензованій книзі колізії того часу, у якому довелося жити і працювати Віктору Григоровичу, підняті авторами на весь зріст, і показано, що вчений витримав всі випробування, які посилала йому доля. Було всякого: і арешт, і тюрма царського періоду, і «вороги народу», котрі «шкодили» сільському господарству у передвоєнний період, і гоніння за цитування «вейсманіста-морганіста» Пауля Ерліха, і твереза оцінка вченим (за життя своїх візаві) сумнозвісного періоду панування «лисенкомічурінського» напрямку у біології. Всі ці випробування вчений пройшов з честю, не зламався і не «кався», а своєю громадянською позицією і науковою діяльністю захистив не лише себе і наукові колективи, котрим йому доводилось керувати, але й попередив багато жертв тодішнього «енкаведистського» режиму. Долучившись до розшифрування так званого «невідомого захворювання» у коней, йому й підзвітному колективу вчених вдалося поставити вірний діагноз не лише бідним тваринам, що хворіли на «НЗ», назване як стахіботріотоксикоз, але й усьому сталінському хибному способу господарювання на селі. Розвинуте ним поняття токсикоінфекцій поклало початок новій науці – мікотоксикології та породило багато послідовників і спадкоємців у цій цікавій і важливій для практики галузі мікробіології.

Автори у 12 розділах рецензованого науково-інформаційного видання послідовно та плідно досліджували живильну вологу творчої криниці вченого, йдучи до розгадки відданості його життєвим і науковим істинам. З позицій сучасного, глибокого розуміння молекулярно-біологічних закономірностей авторами досить повно проаналізовано праці В.Г. Дроботька про мінливість мікроорганізмів, конкурентний механізм дії антибіотичних речовин, незвідані процеси репродукції вірусів та багато інших питань, у вирішенні яких вчений був піонером і своїми передбаченнями стояв буквально на порозі великих відкриттів в молекулярній біології та вірусології. Вражає глибина проникнення дослідників у «гносеологічні корені» феномена Віктора Григоровича Дроботька, його професіоналізм, уподобання, художні смаки і захоплення. В книзі, побудованій за хронологічним принципом мемуарного жанру, в узагальненому вигляді подано всі основні напрямки його наукової діяльності, показано неосяжність наукових інтересів вченого, філософське осмислення як власних результатів досліджень, так і даних літератури, його нетерпимість до суб'єктивізму в оцінці результатів такими горе-вченими, як Г. Бошьян і О. Лепешинська. Він наполягав на критичному та об'єктивному оперуванні достовірними фактами і застерігав від фальшування при викладі тих чи інших наукових положень, при обґрунтуванні власних гіпотез і теорій тощо.

В книзі прослідковано небайдужість та інтуїтивне проникнення вченого у вирішення практичних завдань мікробіологічного та епідеміологічного напрямку, лікування найбільш злісних хвороб того часу, зокрема, бруцельозу, черевного і висипного тифу, туберкульозу, склероми. Займаючись переважно сульфамідними препаратами як лікувальними засобами, В.Г. Дроботько розгледів велику перспективу у вивченні фітонцидів – антибіотичних речовин із рослин, що, на відміну від антибіотиків, є комплексними природними сполуками, до яких, як правило, немає «звикання» та формування стійкості у патогенних мікроорганізмів. На основі цієї важливої концепції вченим було створено ряд лікарських засобів (іманін, новоіманін, аренарін та ін.), що й до цього часу знаходяться в арсеналі «зеленої аптеки», якій він присвятив добру децидню свого життя та виховав багато науковців-послідовників, практичних працівників у галузі медицини, у тому числі народних цілителів.

Характерною особливістю рецензованого видання є те, що його автори особливу увагу читача акцентують на прагненні В.Г. Дроботька узагальнювати отримані результати в окремих, одноособових статтях та книгах, а також популяризувати отримані знання у відповідних виданнях. Недарма ж ним було написано, поряд з трьома науковими монографіями, ще й декілька брошур на різні практичні та науково-історичні теми, а також редактовано багато книг і збірників, зокрема, два видання книги про лікарські рослини відомих народних цілителів – Михайла Андрійовича та Івана Михайловича Носалів.

Мова – душа даної книги – точна за змістом, але «кучерява» та барвиста за формою. Здавалося б – що можна сказати в мемуарному творі. Народився, жив, творив, помер. І все! Так ні ж – головне як жив, як боровся за торжество наукової істини і що залишив після себе... Чи була школа, чи накреслив якісь нові напрямки і перспективи, чи шанував товаришів і

колег – живих і мертвих, чи борюся зі старим, заскоружлим та буденним?.. Тут автори, маючи багатий фактичний матеріал, проілюстрували новаторство і неординарність вченого, широко цитуючи не лише його наукові праці, але й літературні твори та сторінки особистого «Щоденника», поданого для більш детального знайомства зі змістом книги у «Додатку», як і інші твори, що мають відношення до багатогранного життя і неймовірно багатой та різноманітної творчості В.Г. Дроботька.

Цінним доробком авторів книги є бібліографія, яка містить 158 джерел власних робіт вченого, а також 47 джерел літератури про нього, що надає рецензованій роботі довідкового значення. Книга гарно проілюстрована фотографіями, почерпнутими з музею Інституту мікробіології і вірусології ім. Д.К. Заболотного НАН України та сімейного альбому родини Дроботьків, цитатами з його наукових і художніх творів, що прикрашають і унаочнюють висловлені думки і свідчення авторів про цього великого вченого.

Насамкінець хотілося б побажати, щоб це високоінформативне дослідження не лягло на полиці бібліотек і книгосховищ, а розповсюдилось широко у школах, коледжах, вищих учбових закладах як підручний матеріал з загальної біології, мікробіології, вірусології та історії науки. Сподіваємось, що автори докладуть всіх зусиль для розповсюдження знань, здобутих ними при вивченні життя і діяльності видатного вченого й організатора науки академіка В.Г. Дроботька, у практику викладання дисциплін, яких стосується дане видання. Слід зазначити, що рецензована книга має несумнівне пізнавальне значення не лише для науковців-біологів, аспірантів, студентів та практичних лікарів, але й для широкого кола читачів, небайдужих до історії науки, творчих поривань, здобутків і запитів суспільства. Життєві та пізнавальні принципи, котрі сповідував вчений, можуть слугувати як дороговказ для школярів, які вибрали тернисту дорогу дослідника-мікробіолога й цікавляться проблемами науки та процесами творення нових знань, гіпотез, теорій.

В добрий путь новій книзі з мікробіології і вірусології, з історії науки та мемуаристики! Довгого і плідного їй життя!

*Доктор біологічних наук, професор, віце-президент
Товариства мікробіологів України І.К. Курдиш*